

Υπηρετήση και διαφώτιση της κοινωνίας

«Τελικός στόχος κάθε πνευματικού **μόχθου** (είτε φιλοσοφικού, είτε επιστημονικού, είτε καλλιτεχνικού) είναι, βέβαια, η ανερεύνηση, η ερμηνεία και η κατάκτηση του κοσμικού και ζωικού “μυστηρίου”, που οδηγούν στην ουσιαστική, βαθύτερη “ευδαιμονία” του ανθρώπου». Ο πόθος, το πάθος και η δυνατότητα της Γνώσης (το μεγάλο προνόμιο, μαρτύριο αλλά και βάλσαμο κάθε λογικού όντος) είναι, για τον πνευματικό άνθρωπο, αυτός τούτος ο λόγος ύπαρξής του.

Μέσα στην κοινωνική σφαίρα, τα πνευματικά αγαθά είναι τόσο απαραίτητα όσο και τα υλικά. **Παραφράζοντας** τον αφορισμό του Κάντ, θα λέγαμε πως «η ύλη χωρίς το πνεύμα είναι τυφλή, αλλά και το πνεύμα χωρίς την ύλη είναι κενό». Μια κοινωνία που νοιάζεται μόνο για τα υλικά αγαθά, είναι κοινωνία ζώων – μια κοινωνία που νοιάζεται μόνο για τα πνευματικά αγαθά είναι κοινωνία ασκήτων. Αλλά ο άνθρωπος, ο κοινωνικός άνθρωπος, δεν είναι ούτε ζώο ούτε ασκητής. Χρειάζεται και τα υλικά αγαθά, για να υπάρξει και τα πνευματικά αγαθά για να υπάρξει σωστά. Τα πρώτα θα του δώσουν το «ζην», τα δεύτερα το «ευ ζην».

Κι εδώ προβαίνει, βαρύτατη, η ευθύνη των πνευματικών ανθρώπων για την πορεία της κοινωνίας. Σ’ αυτούς έχει λάχει ο κλήρος να την οπλίσουν όχι μόνο με οργάνωση και μέθοδο, αλλά και με έρεισμα, με νόημα, με σκοπό. Μια κοινωνία που δεν ξέρει πώς βαδίζει, είναι κοινωνία τυφλών, καταδικασμένη να χαθεί μέσα στο ίδιο της το σκοτάδι. Και τους «πρέποντες» δρόμους, λόγους και σκοπούς της δεν μπορούν να της τους δείξουν άλλοι από τους πνευματικούς ανθρώπους.

Αν αληθεύει αυτό που είπαμε πιο πάνω – πως το μεγάλο κι **ακαταμάχητο** όπλο τους είναι η Γνώση – οι πνευματικοί άνθρωποι θα ήταν ένοχοι προδοσίας, και προδοσίας εσχάτης, αν το όπλο αυτό δεν το χρησιμοποιούσαν για τον ανώτατο και απώτατο προορισμό που τους δόθηκε: για την υπηρετήση και τη διαφώτιση της κοινωνίας. [...]

Κι έχει όλες τις δυνατότητες γι’ αυτό. Κατέχοντας τη Γνώση, μπορεί και πρέπει να καταπολεμήσει την άγνοια και την αμάθεια. Κατέχοντας την Αλήθεια, μπορεί και πρέπει να εξοβελίσει το ψέμα και την απάτη. Κατέχοντας την Ομορφιά, μπορεί και πρέπει να εξαφανίσει την ασκήμια. Κατέχοντας την Αρετή (στην υψηλή έννοια που έδιναν στον όρο οι Έλληνες) μπορεί και πρέπει ν’ αντισταθεί στην κακότητα, στην αδικία, στη βία, στο μίσος, στη χυδαιότητα. [...]

Όλοι οι άξιοι του ονόματος πολιτισμοί έδωσαν και δίνουν πρωταρχικό παιδαγωγικό ρόλο στους πνευματικούς ανθρώπους. Οι Έλληνες, προπάντων, θεωρούσαν παιδαγωγούς του λαού όχι μόνο τους Φιλόσοφους, αλλά και τους Ποιητές: «Ουδέν γαρ συμβούλων διέφερον όθεν αυτούς διδασκάλους ωνόμαζον· ότι τα πάντα δια δραμάτων εδίδασκον». Στον περίφημο «αγόνα» των «Βατράχων» του Αριστοφάνη, ο Αισχύλος ρωτάει: «Τίνος ουνέκα χρη άνδρα ποιητήν»; Κι ο Ευριπίδης αποκρίνεται: «Δεξιότητος και νουθεσίας, ότι βελτίους ποιούμεν τους ανθρώπους εν ταις πόλεσιν».

Αλλά δε φτάνει να’ ναι ο πνευματικός άνθρωπος παιδαγωγός μόνο της κοινωνίας του. Πρέπει – είπαμε – να’ ναι και φρουρός της. Δε φτάνει να της δίνει τα πνευματικά αγαθά. Πρέπει και να «διαφυλάσσει» τα αγαθά αυτά – να τους εξασφαλίζει τους όρους, για ν’ αναπτυχθούν και να καρπίσουν – να τα **υπερασπίζει** απ’ τις επιδρομές των επιβουλών.

Και το μόνο έδαφος όπου μπορούν να γεννηθούν, να ριζώσουν, να ανθίσουν τα πνευματικά αγαθά, είναι το ελεύθερο, αδούλωτο, έδαφος. Το μόνο τείχος που μπορεί να τα οχυρώσει απ’ τις επιδρομές, είναι το τείχος της ελευθερίας.

Ο πνευματικός άνθρωπος που φιλοδοξεί την «τελείωση» του εαυτού του και των άλλων, είναι ουτοπιστής και σκιαμάχος, αν δε χτίζει το οικοδόμημά του πάνω σ’ ελεύθερα θεμέλια. Το μοναδικό του όπλο – το Πνεύμα – ατροφεί, αδρανεύ, αφανίζεται, μέσα στο τέλμα της δουλείας. «Στοχάζεται καλά, όποιος στοχάζεται ελεύθερα», έλεγε ο Ρήγας Φεραίος. Μόνο η Ελευθερία – η ελεύθερη σκέψη, γνώμη, διαβίωση – δίνουν τη δυνατότητα στη Γνώση, στην Αλήθεια, στην Αρετή, να υπάρξουν. «Η αλήθεια – γράφει ο Μπερντιέφ – δεν μπορεί να λατρεύεται παρά μόνο μέσα στην ελευθερία. [...]

M. Πλωρίτης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A.** Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (110 - 130 λέξεις). **Μονάδες 25**
- B1.** Με ποια συλλογιστική μέθοδο (παραγωγική – επαγωγική) αναπτύσσεται η δεύτερη παράγραφος («Μέσα στην κοινωνική σφαίρα ... το «ευ ζην»») του κειμένου; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας. **Μονάδες 10**
- B2.** Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το παραπάνω κείμενο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. **Μονάδες 10**
- B3. μόχθου, παραφράζοντας, έρεισμα, ακαταμάχητο, υπερασπίζει:** να γραφούν τα συνώνυμα των λέξεων. **Μονάδες 5**
- B4. «Σ’ αυτούς έχει λάχει ο κλήρος να την οπλίσουν όχι μόνο με οργάνωση και μέθοδο, αλλά και με έρεισμα, με νόημα, με σκοπό.»:** Να αναπτυχθεί η συγκεκριμένη φράση στα πλαίσια μιας παραγράφου 70-80 λέξεων. **Μονάδες 10**
- Γ.** Υποθέστε πως είστε εκπρόσωπος του σχολείου σας και λαμβάνετε μέρος σ’ ένα πανελλήνιο συνέδριο νεολαίας. Στην ομιλία σας, αφού πρώτα αναφέρετε το ρόλο και την προσφορά των πνευματικών ανθρώπων στην ηθική ανύψωση και στην πολιτιστική εξέλιξη της κοινωνίας, να εντοπίσετε τους λόγους που καθιστούν επιτακτική την παρουσία και δραστηριοποίηση των ανθρώπων του πνεύματος στις σύγχρονες κοινωνίες (500-600 λέξεις). **Μονάδες 40**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A.** Στο κείμενό του ο Μ. Πλωρίτης πραγματεύεται το ρόλο, τη δύναμη και τις αρετές του πνευματικού ανθρώπου. Αρχικά αναφέρει τη δίψα του για «Γνώση», η οποία σχετίζεται με την ανάγκη απόκτησης πνευματικών αγαθών που είναι τόσο απαραίτητα όσο και τα υλικά, για να επιτύχει το σκοπό του που είναι η πρόοδος, η διαφώτιση και η ευημερία της κοινωνίας του. Η Γνώση, η Αλήθεια, η Ομορφιά και η Αρετή είναι τα εφόδιά του για το σκοπό αυτό. Στη συνέχεια, επικαλούμενος σπουδαίους παιδαγωγούς, φιλοσόφους και ποιητές του παρελθόντος, ερμηνεύει τον παιδαγωγικό, κοινωνικό και πολιτισμικό ρόλο του πνευματικού ανθρώπου στη σύγχρονη εποχή. Καταλήγει λοιπόν στη διαπίστωση ότι σε κάθε εποχή ο πνευματικός άνθρωπος έχοντας ως εφόδια την πνευματική του δύναμη και ενέργεια οδηγεί την εκάστοτε κοινωνία στην «τελείωσή» της μέσα από διαχρονικές αρχές και αξίες, αρκεί να είναι σταθερά προσανατολισμένος προς την αξία της ελευθερίας.
- B1.** Η δεύτερη παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται με παραγωγική συλλογιστική πορεία. Στη θεματική πρόταση («Μέσα στην κοινωνική σφαίρα, τα πνευματικά αγαθά είναι τόσο απαραίτητα όσο και τα υλικά») αναφέρεται η γενική θέση για την αναγκαιότητα συνύπαρξης των πνευματικών αγαθών με τα υλικά, μέσα σε μια κοινωνία ενώ στο κύριο μέρος αιτιολογείται η παραπάνω θέση με επιμέρους σχόλια / λεπτομέρειες, για να καταλήξει ειδικότερα στη διαπίστωση ότι τα υλικά αγαθά προσφέρουν στον κοινωνικό άνθρωπο την ευκολία, ενώ τα πνευματικά αγαθά την ποιότητα στη ζωή του.
- B2.** Το κείμενο του Μ. Πλωρίτη ανήκει στο γραμματειακό είδος του αποδεικτικού δοκιμίου γιατί εκφράζει τους προβληματισμούς και τις κρίσεις του συγγραφέα πάνω σε ένα διαχρονικό θέμα γενικότερου ενδιαφέροντος: το ρόλο του πνευματικού ανθρώπου

στην κοινωνία. Ο συγγραφέας προβληματίζεται στο θέμα του ρόλου του πνευματικού ανθρώπου επιστρατεύοντας την επίκληση στη λογική (επιχειρήματα – τεκμήρια) αλλά και στην αυθεντία με την αναφορά του σε ποιητές και σε στοχαστές του παρελθόντος, κάνοντας χρήση τόσο της αναφορικής όσο και της ποιητικής / μεταφορικής λειτουργίας της γλώσσας (π.χ. να ριζώσουν, να ανθίσουν τα πνευματικά αγαθά). Το ύφος του είναι προσωπικό, με ευρεία χρήση λέξεων – εννοιών (Αρετή, Γνώση, Αλήθεια, Ομορφιά, Ελευθερία). Σκοπός του είναι να προβάλλει τη διαχρονική αξία και σημασία του ρόλου του πνευματικού ανθρώπου σε κάθε κοινωνία και έμμεσα να διδάξει.

B3. μόχθου = κόπου

παραφράζοντας = μετασχηματίζοντας

έρεισμα = κίνητρο, βάση

ακαταμάχητο = ακατανίκητο

υπερασπίζει = υποστηρίζει, προστατεύει, προασπίζει

B4. «Σ' αυτούς έχει λάχει ο κλήρος να την οπλίσουν όχι μόνο με οργάνωση και μέθοδο, αλλά και με έρεισμα, με νόημα, με σκοπό». Είναι άνθρωποι με πλούσια πνευματική καλλιέργεια, με κοινωνική συνείδηση και βαθιά αίσθηση της ευθύνης τους που δεν είναι άλλη από την άσκηση ηθικοπνευματικής επίδρασης στους άλλους μέσα από το πρότυπο της προσωπικής τους ζωής. Στόχος τους είναι η ανάληψη δράσης για την επίλυση των κάθε είδους προβλημάτων που αφορούν την κοινωνία, και η σταθερή υπεράσπιση ανώτερων ιδανικών και αξιών. Έτσι ο πνευματικός άνθρωπος μετατρέπεται σε πνευματικό «φάρο» και ηγέτη της κοινωνίας, άκρως απαραίτητο όχι μόνο για την επιβίωσή της αλλά και για τη νοηματοδότησή και ηθικοποίησή της.

Γ. Αγαπητοί σύνεδροι,

Το πνεύμα και το ήθος αποτελούν σημεία αναφοράς για κάθε πνευματικό άνθρωπο. Η γνώση και η πίστη στα ιδεώδη και ιδανικά αποτελούν τον εξοπλισμό των πνευματικών ανθρώπων. Αυτοί αποτελούν κινητήρια δύναμη για κάθε πολιτιστική παραγωγή, αφού οι γνώσεις και οι ηθικές αξίες συνιστούν το πολιτιστικό μας επίπεδο. Ειδικότερα:

Ο ρόλος και η προσφορά των πνευματικών ανθρώπων συνίστανται στα εξής:

- Ο ρόλος του πνευματικού ανθρώπου ως πρότυπο, μέσα από το λόγο και το έργο του, είναι σημαντικός για τη σωστή διαπαιδαγώγηση των πολιτών.
- Ο στυλοβάτης της δημοκρατίας είναι ο άνθρωπος του πνεύματος, αφού έχει καθιερώσει το διάλογο για κάθε επικοινωνιακό πλαίσιο. Είναι αγωνιστής των δικαιωμάτων του ανθρώπου και πολίτη, αντιδρά σε κάθε αδικία και ευνοεί την ισονομία και ισοτιμία εξαιτίας του ήθους και της ψυχικής του καλλιέργειας.
- Η ανθρωπιστική παιδεία τους καθιστά υπεύθυνους τους πνευματικούς ανθρώπους, ώστε η επιστήμη να επιτελέσει τον ανθρωποκεντρικό ρόλο της.
- Με την ψυχική τους ισορροπία, οι μορφωμένοι άνθρωποι συμβάλλουν στην αρμονία των κοινωνικών σχέσεων, στην καταπολέμηση της βίας και της εγκληματικότητας και παρεμβαίνουν σε κάθε ηθικό ή κοινωνικό πρόβλημα.
- Ο αλτρουισμός που χαρακτηρίζει τους πνευματικούς ανθρώπους τους καθιστά ικανούς να αγωνιστούν για την επικράτηση της ειρήνης. Είτε με ομιλίες και συζητήσεις είτε με το συγγραφικό τους έργο μπορούν να μεταδώσουν αντιπολεμικά μηνύματα.
- Η ελευθερία του πνεύματος και της ψυχής τους βοηθά να εναντιώνονται σε κάθε μορφή ρατσισμού και συντελεί στη σύλληψη υψηλών ιδεών και τη δημιουργία έργων πολιτισμού. Η υπαρξη ελευθερίας συντελεί στην άνοδο του πολιτιστικού επιπέδου, αφού οι πολίτες συνεργάζονται για την πραγμάτωση κοινών στόχων, μέσα από κοινούς αγώνες.
- Οι πνευματικοί άνθρωποι ασκούν εποικοδομητική κριτική, αποκαλύπτοντας την αλήθεια, ρίχνουν παντού το φως της γνώσης και καταπολεμούν την αμάθεια, άρα αφυπνίζουν τους πολίτες.
- Τέλος, η εσωτερική τους καλλιέργεια παρέχει τη δυνατότητα στους πνευματικούς ανθρώπους να προσφέρουν κίνητρα στους πολίτες για θετικές μορφές δράσης. Στόχος τους είναι η ισομερής ανάπτυξη του υλικοτεχνικού και ηθικοπνευματικού σκέλους του πολιτισμού.

Ο πνευματικός άνθρωπος είναι απαραίτητος σήμερα, λόγω των μεταβατικών και κρίσιμων κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών. Αναλυτικότερα:

- Ο υλισμός, ο ατομικισμός και η κρίση των ηθικών αξιών καθιστούν απαραίτητο τον πνευματικό άνθρωπο που είναι συγκροτημένος και ανθρωπιστής.
- Η εξάπλωση των ναρκωτικών, της βίας και εγκληματικότητας έχουν οδηγήσει στην αποκτήνωση του ανθρώπου. Ο πνευματικός άνθρωπος θα μπορέσει ν' αγωνιστεί για τον εξευγενισμό του σύγχρονου ανθρώπου, θα κερδίσει τη νεολαία παρέχοντας κίνητρα για τα πνευματικά ενδιαφέροντα.
- Η πολιτική εχθρότητα, η αναξιοκρατία και η άσκηση προπαγάνδας καθιστούν απαραίτητη την παρουσία και δράση των πνευματικών ανθρώπων, ώστε να οξυνθεί η κρίση του πολίτη και να συντελεστεί ο ουσιαστικός διάλογος που ευνοεί την ελευθερία σκέψης, λόγου και έκφρασης.
- Η κρίση των θεσμών και της τέχνης, το υπαρξιακό κενό του σημερινού ανθρώπου και τα πάμπολλα ψυχολογικά προβλήματα επιβάλλουν την ενεργοποίηση των πνευματικών ανθρώπων. Οι τελευταίοι έχουν ψυχική ισορροπία, ξέρουν την αξία των θεσμών και της τέχνης και μπορούν να υποδείξουν τρόπους αντιμετώπισης της κατάστασης αυτής.
- Η υπερανάπτυξη του υλικού πολιτισμού και η υποβάθμιση του ηθικού έχουν ως αποτέλεσμα τη μηχανοποίηση και επομένως την αλλοτρίωση του ανθρώπου. Ο πνευματικός άνθρωπος με την καλλιέργεια του χαρακτήρα μας μέσω της πίστης στις υψηλές αξίες, θα μας βοηθήσει να ξαναβρούμε τον αληθινό εαυτό μας.
- Ο φανατισμός, η επεκτατική πολιτική, η μόλυνση του περιβάλλοντος, ο ρατσισμός και οι πόλεμοι επιβάλλουν την παρέμβαση των πνευματικών ανθρώπων. Με την αφύπνιση των πολιτών, την καλλιέργεια του πνεύματος δικαιοσύνης, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, μπορούν να συντελέσουν στην επικράτηση ελεύθερης σκέψης, την καθιέρωση της εθνικής και παγκόσμιας ειρήνης και την καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης.

Συμπερασματικά, οι πνευματικοί άνθρωποι αποτελούν διαχρονικά πρότυπα, δεν είναι θεατές των δρωμένων, αλλά έχουν αναλάβει πολλούς ρόλους με σημείο αναφοράς τον άνθρωπο και τα προβλήματά του.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Επιμέλεια:

Ομάδα φιλολόγων Ε.Ο. "ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ"